

ДО ПИТАННЯ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

У статті здійснюється аналіз термінотворення в англійській та українській терміносистемах. Встановлюється відповідність при перекладі термінології дистанційного навчання та суміжних із ним категорій із однієї мови в іншу. Запропоновано модель тлумачення терміну «дистанційне навчання»

Ключові слова: кореспондентське навчання, заочне навчання, дистанційне навчання, дистанційна освіта, відкрите навчання, електронне навчання, ієрархічна модель.

Линник Ю.Н. К вопросу терминологии в дистанционном обучении.

В статье осуществляется анализ терминологии в английской и украинской терминотворениях. Устанавливается соответствие при переводе терминологии дистанционного обучения и смежных с ним категорий из одного языка в другой. Предложена модель толкования термина «дистанционное обучение»

Ключевые слова: корреспондентская учеба, заочная обучение, дистанционная обучение, дистанционное образование, открыта обучение, электронная обучение, иерархическая модель.

Lynnyk Yuriy To question of terms is carried out in the distance learning.

In the article the analysis of terms is carried out in English and Ukrainian system of terms. Accordance during the translation of terminology of the distance learning and contiguous with him categories is set from one language in other. The model of interpretation of term is offered the «distance learning»

Keywords: correspondent studies, external teaching, distance learning, distance education, opened learning, electronic learning, hierarchical model.

Дистанційне навчання, починаючи з кінця XIX ст., тобто з моменту появи свого попередника – кореспондентського навчання, увійде до XXI ст. як одна з найбільш ефективних і перспективних систем підготовки фахівців. Протягом останніх десятиліть дистанційне навчання стало одним із найважливіших елементів системи вищої освіти багатьох країн, а за останні десять років – елементом вищої освіти нашої країни. Поява і активне

розповсюдження дистанційних форм навчання є адекватним відгуком освітньої систем України на світові інтеграційні процеси, рух до інформаційного суспільства.

Невід'ємною складовою при описі будь-якої предметної галузі є чітке обґрунтування її основних категорій та понять. Розрізненість підходів до впровадження та розвитку дистанційного навчання, відмінність тлумачення даного терміну вітчизняними та зарубіжними науковцями, відсутність відповідної нормативно-правової бази привело до виникнення великої кількості термінологічної лексики.

Зокрема Оганесян А.Г, Гайша О.О, Кіріленко О.Г , Дмитренко П.В. [6; 9; 12; 17] у своїх роботах використовують термін *дистанційна освіта*. На думку Хуторського А.В, Гунька С [7; 19] термін *дистанційне навчання* є синонімом заочного навчання з використанням засобів нових інформаційних технологій. Соломатін Н.М. та Мінзов А.С. [16; 18] трактують *дистанційне навчання* як *самонавчання* та *індивідуальне навчання* відповідно. Лопатинський І. обґрунтовує екстернат як сучасну форму дистанційної освіти [14].

Аналіз вищевказаного дозволив нам констатувати, що поверхневе вивчення функцій дистанційного навчання, надання окремим його цілям, а не їх сукупності визначальних пріоритетів, стали наслідком обмеженості та однотипності формулювань, його прив'язкою до традиційних форм навчання.

На нашу думку при розробці або вдосконаленні системи освіти (і не тільки її) необхідно від функцій переходити до термінів. Але ні в якому разі не діяти навпаки.

Означене обумовило актуальність нашого дослідження та визначило його ціль: здійснити аналіз лексичної сторони термінотворення. Враховуючи той факт, що англійська мова була первісним середовищем, в якому формувався категоріальний апарат дистанційного навчання ми передбачали вирішення таких завдань: здійснити аналіз термінів

відштовхуючись саме від мови-носія – англійської мови; скоротити синонімічні ряди; встановити відповідність між англійською та українською терміносистемами дистанційного навчання. Зазначимо, що до цього часу в англійській та українській терміносистемах не існує чіткої відповідності при перекладі термінології дистанційного навчання та суміжних із ним категорій із однієї мови в іншу. Причиною цього є велика кількість синонімічних рядів, що стали супутніми до базових термінів даної категорії в обох мовах. У нашому дослідженні ми будемо використовувати термін «дистанційне навчання», якому в англійській мові найчастіше ставляться у відповідність такі терміни: *correspondence education(home study)*, *distance (distant) learning*, *distance teaching*, *e-learning(electronic learning)*, *open learning*, *online learning*, *Internet-based learning(IBT)*, *Web-based training(WBT)*.

Розглянемо та означимо вказані вище українські та англійські терміни. Для більш зручної та точної реалізації вищевказаної цілі при трактуванні даних термінів будемо спиратися на так звані покоління [14] дистанційного навчання. На нашу думку вони тісно пов'язані із проблемою термінотворення.

У англійській мові словосполученням *кореспондентське навчання(освіта) / заочне навчання(освіта)* як правило у відповідність ставлять терміни *correspondence education(study)*, *home study*.

Аналізуючи ряд даних термінів варто відзначити їх групування за двома основними критеріями – це віддаленість, дистанція між учнем і вчителем, заочність та спосіб подолання цієї дистанції за допомогою листування. На нашу думку засновники, кореспондентського навчання зробили акцент на основному принципі функціонування даної форми організації навчання – листуванні. На той час саме регулярний поштовий зв'язок став новою технологією передачі інформації на відстань. Варто відзначити, що заочне навчання виникло у Радянському Союзі як спроба покращення якості кореспондентського навчання. В його основі лежить

експеримент по перетину функцій кореспондентського та очного навчання. Зважаючи на той факт, що термін кореспондентське навчання(освіта) є найстарішим в Європі та Північній Америці(друга половина XIX ст.) та на те, що після 1917 року у Радянському Союзі(а отже і в Україні) з'явилося заочне навчання, основним компонентом якого стало кореспондентське, ми можемо зробити висновок про еквівалентність даних термінів. Слід відзначити, що із часом обидва терміни розширили та доповнили свій зміст, удосконалили засоби навчання, але їх функції при цьому залишились незмінними, що дає нам право робити висновок про їх відповідність.

У англійській мові словосполученням *дистанційне навчання/освіта* як правило у відповідність ставлять терміни *distance (distant) education, distance (distant) learning, distance teaching*.

Загально визнане визначення формального терміну *навчання на відстані* було запропоноване Б. Холмбергом ще в 1977р. Основною його ідеєю було те, що дистанційне навчання відноситься до різних форм навчання на всіх рівнях, в яких немає безперервного і безпосереднього керівництва студентами з боку викладачів у навчальних аудиторіях або в приміщенні (де знаходяться студенти), але студенти користуються послугами навчального закладу, який планує, керує і здійснює навчання. Це визначення несло настільки загальний характер, що охопило всі форми навчання, в яких немає фізичної присутності вчителя в навчальному процесі. [8] Це стало наслідком утворення цілого ряду термінів у англійській мові, які описували фактично різні аспекти дистанційного навчання, проте вживались як синоніми.

Аналізуючи вищевказані вище терміни, стає зрозумілим, що їх перша частина *distance* чи *distant* повністю спрямована на дистанцію, розділеність викладача та учня у просторі та часі. Значно більше труднощів виникло при пошуку відповідників другим частинам словосполучень: *education* – *освіта*, *learning* – *навчання*, *teaching* – *навчання*.

На нашу думку відмінність між термінами *distance (distant) learning* та *distance (distant) teaching* існує і полягає у їх різному лексичному значенні. Зокрема, при перекладі із англійської на українську, ґрунтовно проаналізувавши україномовний синонімічний ряд відповідників та їх змістовий напрям у словосполученнях і реченнях, ми дійшли висновку, що під терміном *teaching* варто розуміти роботу вчителя, який *викладаючи* матеріал *навчає* учнів. Тобто точніший відповідник терміну *distance teaching* є саме *викладання на відстані*. Що стосується терміну *learning*, то здійснивши аналогічний аналіз ми з'ясували, що даний термін відображає індивідуальну роботу учня, а саме *учіння*. Дане припущення підтверджується таким визначенням: «Учіння — власна навчальна діяльність учня». [5] Враховуючи вищесказане та спираючись на визначення процесу навчання; «Навчання — процес взаємодії вчителя та учня, в результаті якого учень засвоює знання, набуває вмінь і навичок» [5], ми дійшли висновку що навчанням у даному випадку буде сукупність роботи вчителя(викладання) та індивідуальна навчальна діяльність учня(учіння). Тобто під терміном *дистанційне навчання* варто розуміти сукупність англійських термінів *distance teaching + distance learning*.

Однак, вказавши відмінність між двома вищезгаданими термінами ми не продемонстрували розрізненості термінів *education* та *learning*. Варто відмітити, що у англійській літературі можна доволі часто зустріти їх синонімічне використання навіть у межах одного тексту. Це приводить до використання даних термінів в українській мові як синонімів.

Аналіз педагогічної літератури та різних підходів до вивчення дистанційного навчання дозволив нам дійти висновку, що буде принципово не правильним вважати синонімами терміни *дистанційна освіта* та *дистанційне навчання*. Згідно із Законом України «Про освіту» «освіта — основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів,

розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору...» [11]. Крім того «в освіті об'єднуються навчання і виховання, що забезпечують готовність особи до виконання соціальних і професійних ролей». [2, С. 172-173]. Означене вище дозволяє нам зробити висновок, що термін *дистанційна освіта* є неточним, оскільки *освіта* повинна включати в себе невід'ємну складову – *виховання*, організація на відстані якого є фактично неможливим і неефективним.

Ще одним доказом проти використання терміну *дистанційна освіта* є сформульоване Андрєєвим А.А. твердження: «...освіта не може бути очною, заочною або дистанційною. Це – форми здобування освіти, а не сама освіта». [1, С. 46]

Згідно «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» [13, С. 2] дистанційна освіта – це «форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання.» Означене вище дозволяє нам зробити висновок, про некоректність визначення дистанційної освіти, яке наведено в «Концепції».

Отже, ми можемо зробити висновок, що коректніше буде говорити про *дистанційну освіту* не як термін, який детермінує певний навчальний процес. Доцільніше буде розглядати навчальний заклад, який надає освітні послуги із використанням *дистанційної форми навчання*.

Досить часто *дистанційне навчання* визначають як *відкрите (open learning)*. Треба зазначити, що даний термін у нас і за кордоном має дещо різні тлумачення. Зокрема в українській термінології, *відкрите навчання* розглядають як один із атрибутів дистанційного навчання.

На Заході вже давно існують відкриті університети. Найвідомішим та найстарішим із них є Відкритий університет Великобританії. На відміну від України тут під терміном «відкрите навчання» розуміють ряд вимог, яким воно має задовольняти:

- можливість кожної людини отримати освіту незалежно від місця її проживання, віку, національності, фізичного стану тощо(домінуюче для України бачення відкритого навчання);
- забезпечення цієї можливості зі сторони держави(пільги, стипендії);
- застосування інформаційно-комунікативних технологій у навчанні.

Зазначимо, що дистанційне навчання майже завжди є відкритим. Отже ми можемо зробити висновок, що у англійській термінології під *відкритим навчанням* часто розуміється *дистанційне*. Прийняте за основне у вітчизняній термінології розуміння *відкритого навчання* як властивості дистанційного навчання є обмеженим. Щоб уникнути двозначності трактування даного терміну варто чітко розрізняти його зміст у нашій та зарубіжній термінологічних системах. На нашу думку, для демонстрації усієї ширини змісту *відкритого навчання*, в українській терміносистемі необхідно використовувати термін *відкрите дистанційне навчання*.

У англійській мові словосполученню *електронне навчання* як правило у відповідність ставлять терміни *e-learning(electronic learning)*, *online learning*, *Internet-based learning(IBT)*, *Web-based training(WBT)*.

Поява нових інформаційних технологій дала можливість навчальним закладам удосконалити процес взаємодії між вчителем та учнем. Стали говорити про навчання, що ґрунтується на інтенсивному використанні інформаційних і комунікаційних технологій. Це надало можливість підвищити варіативність застосування різних форм двостороннього зв'язку (текст, графіка, звук, анімація) як в синхронному (у вигляді відео- або аудіографічних конференцій), так і в асинхронному режимі (з використанням електронної пошти, Інтернету або телеконференцій) [14].

Згідно E-learning glossary [20] *електронним дистанційним навчанням* вважається навчання, при якому використовується мережа (LAN, WAN чи Internet) для проведення, взаємодії чи допомоги. Воно включає розподілене навчання, дистанційне навчання (крім чистого кореспондентського), комп'ютеризоване навчання, яке здійснюється через мережу і навчання за

допомогою веб, аудіо і відеозаписів, а також супутниковий зв'язок, інтерактивне телебачення і компакт диски. Таке навчання може бути синхронним, асинхронним або комбінованим, супроводжуватися викладачем або комп'ютером.

Із даного визначення слідує, що *elearning* (навчання із використанням електронних навчальних матеріалів) – об'єднує в собі актуальні для сучасного періоду інформаційно-комунікативні засоби, які використовуються в розподіленому навчанні, дистанційному навчанні, діалоговому навчанні. Електронне навчання виступає засобом надання освітніх послуг шляхом використання нових інформаційних технологій, робиться акцент на електронному вигляді навчальних матеріалів. Наше припущення підтверджують сучасні дослідники [4]. Вони сходяться на думці, що *elearning* (електронне навчання) є сукупністю методів, форм і засобів самостійного, але контрольованого засвоєння людиною певного масиву знань за допомогою інформаційно-комунікативних засобів.

Із вище сформульованого визначення *електронного дистанційного навчання* [20] слідує, що терміни, *Internet-based learning* (Інтернет-навчання), *web-based training* (навчання засноване на веб-технологіях) є фактично синонімами *електронного навчання*, які описують його різні сторони. На підтвердження вищесказаному, наведемо коментар щодо терміну *e-learning* із Webopedia: Он-лайн словника комп'ютерних та Інтернет-термінів та визначень: «Початковою назвою e-learning було "Internet-Based training", потім "Web-Based Training" На даний час все ще можна зустріти ці терміни як варіації e-learning аналогічно до elearning, Elearning, і eLearning.» [21]

Термін *дистанційне навчання* також асоціюється з *online learning* (онлайн навчанням), котре ще часто називають *діалоговим*. Варто зазначити, що *діалогове навчання* є значно ширшим поняттям ніж *електронне навчання*, яке відображає лише способи подачі навчальних матеріалів та способи

взаємодії між учнем та вчителем за допомогою ІКТ. *Діалогове навчання* включає в себе усі сторони навчального процесу.

Під *діалогом* розуміють – двосторонній обмін інформацією між двома людьми, людиною та ЕОМ в вигляді питань та відповідей [10]. Потенціал діалогового навчання досить широко розкриває О. Бодальов. У своїй праці «Личность и общение» [3] він наголошує на тому, що саме діалог має міжособистісний суб'єкт-суб'єктний характер, а також звертає увагу на те, що діалог, заснований на рівності сторін, під час навчання спонукає тих, хто навчається, до співпраці у генерації нових ідей, думок, поглядів. Очевидно, що діалогізація навчання надає педагогічному процесу необхідної динаміки росту продуктивності.

Означене вище дозволяє нам зробити висновок, що термін *дистанційне навчання* є достатньо широким. Весь процес становлення і розвитку дистанційного навчання, а також вимоги до його організації, структури, використовуваних засобів навчання, не можливо і принципово не вірно підводити під єдиний шаблон. Терміном *дистанційне навчання* неможливо охопити усіх його властивостей. Спираючись на покоління [14], які відображають процес його розвитку, та різноманітні трактування його змісту в залежності від використовуваних технологій, на нашу думку варто дати три основні його трактування. Зобразимо їх за допомогою *ієрархічної моделі*.

Кожен із вище розташованих шарів, включає у себе властивості та функції попередніх.

На нашу думку, найближчим часом, у результаті проведення ґрунтовних досліджень в галузі дистанційного навчання та, у наслідок коректного обґрунтування даної категорії у правовому полі, синонімічні ряди буде значно скорочено, термінологічна система стане більш статичною та однозначною.

Література

1. Андреев А.А. Определимся в понятиях. // Высшее образование в России. – 1998. – №4. – С. 44-48.
2. Бим-Бад Б.М. Педагогический энциклопедический словарь. – М.: Большая Российская энциклопедия. – 2003. – с.528.
3. Бодалев А.А. Личность и общение: [Избранные труды] – М.: Педагогика – 1983. – 272с.
4. Бублик В.В., Закусило О.К., Шевченко В.П. Електронне навчання в Україні і світі. Ретроспектива і перспектива / Бублик В.В., Закусило О.К., Шевченко В.П. // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції [Теорія і методика навчання інформатики та математики]. – Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет. – 2004. – С. 12-22.
5. Волкова Н.П. Педагогіка: [Посібник для студентів вищих навчальних закладів]. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2003. — 576 с.
6. Гайша О.О. Методики забезпечення захищеності систем дистанційної освіти. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук. Київський Національний університет імені Тараса Шевченка Військовий інститут Київ – 2008 – 15с.
7. Гунько С. Реформування заочної освіти в умовах переходу на інноваційні інформаційні технології дистанційного навчання. / Гунько С.// Всеукраїнська науково-методична конференція. [«Шляхи реформування

- заочної(дистанційної) вищої освіти»] – К.: Українська академія друкарства. – 2000. – С. 9–17.
8. Гуржий А.Н. Дистанционное обучение. Технологические платформы. / А.Н.Гуржий, С.А.Довгий, О.В.Копейка – К.: 2004. – 224с.
 9. Дмитренко П.В. Дистанційна освіта:[Навч. посібник]. – К.: НПУ, 1999. – 25с.
 10. Загнітко А.П. Основи мовленнєвої діяльності. / А.П.Загнітко, Домрачева І.Р. // [Навчальний посібник для студентів денної, безвідривної та очно-заочної прискореної форми навчання] – Донецьк: Український культурологічний центр. – 2001. – 56 с
 11. Закон України про освіту від 23.05.1991 № 1060-ХІІ, остання редакція від 11.06.2008 на підставі 290-17. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>
 12. Кіріленко О.Г. Поняття «Дистанційна освіта» і «дистанційне навчання». / Кіріленко О. Г. // Збірник наукових праць [«Педагогіка та психологія»] / Наук. ред. Прокопенко І.Ф. – Харків: ОВС, 2002. – Вип. 22. – С. 13 -19.
 13. Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні. – К.: 2001. – С.2
 14. Линник Ю.М. Огляд історичних аспектів розвитку дистанційного навчання. / Ю.М. Линник // Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів [«Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє»]. – Луцьк: Волинський національний університет. – 2008. – С. 251-253
 15. Лопатинський І. Екстернат – сучасна форма дистанційної освіти / Лопатинський І. // Всеукраїнська науково-методична конференція. [«Шляхи реформування заочної(дистанційної) вищої освіти»] – К.: Українська академія друкарства. – 2000. – С. 64–66.
 16. Минзов А.С. Концепция индивидуального обучения в телекоммуникационной компьютерной образовательной среде. [Электронный ресурс]. / А.С. Минзов – Режим доступа: http://www.e-joe.ru/sod/98/3_98/st107.html

- 17.Оганесян А. Г. Итоги дискуссии «Открытое образование: от функций к терминам». Educational Technology & Society 5(1) 2002. [Электронный ресурс] / А. Г. Оганесян. – Режим доступа: http://ifets.ieee.org/russian/depository/v5_i1/html/1.html
- 18.Соломатин Н.М. Компьютеризация учебных процессов. / Н.М. Соломатин, А.И. Сонин // Вестник МГТУ. – 1998. – № 2 – С. 103-106.
- 19.Хуторской А.В. О развитии дистанционного образования в России / Хуторской А.В. // Компьютерные инструменты в образовании. – СПб.:Информатизация образования. – 2000 – №5. – С. 86-89.
- 20.E-learning glossary [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.elearners.com/resources/elearning-faq1.asp>
- 21.Webopedia: Online Computer Dictionary for Computer and Internet Terms and Definitions [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://webopedia.com/TERM/E/e_learning.html